

SLIKA NAŠIH NARODA I KRAJEVA U BEČKOM ČASOPISU »DER WANDERER« 1814. I 1815. GODINE

SLAVIJA KABIĆ
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 930.85(497.1):05(436):830(436)-992
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1984-10-31

U prve dvije godine postojanja (1814—1815) bečki časopis *Der Wanderer* donosio je i priloge o našim ljudima, narodima i krajevima.

Posebna pažnja posvećivala se onim područjima koja su u to vrijeme bila pod austrijskom vlašću.

Članci su sezali od onih posvećenih kulturi i povijesti naših krajeva do najčešće, službenih vojnih obavijesti ili ekonomskih odredbi.

Naš čovjek predstavljen je u časopisu kao hrabri, čestiti i zaslužni vojnik, a narodi kao sretni podanici austrijskoga carstva.

I

Na samu Novu godinu, koja je prije stosedamdeset godina pala u subotu, počeo je u Beču, u tisku i nakladi Antona Straussa, izlaziti časopis *Der Wanderer*. Časopis se pod tim imenom pojavljivao od 1814. do 31. 12. 1848. godine, a potom ga promijenio u *Der Democrat* te ga nosio sve do svoga ugasnuća 1873.

Zanimalo nas je da li se u njemu spominju naši ljudi i krajevi te smo pregledali prva dva godišta. Ona su se poklopila s tadašnjom živom i burnom svakidašnjicom: Napoleonovim ratovima te zasjedanjem Bečkog kongresa na kojem se još jednom krojila sudbina naših naroda.

a) Vanjski izgled časopisa

Naslovnu stranicu časopisa krase u prvoj trećini lista sličica koja bi vjerno trebala predstavljati nastojanja uredništva: putnika koji putujući i promatrajući svijet oko sebe izvještava svoje čitateljstvo. Putnik samo što nije krenuo u svoja osvajanja opremljen naprtnjačom, štapom u desnoj ruci i šeširom na glavi. Za sobom, a idući na desno, on ostavlja brda i ide prema seocetu. U susret mu dolaze tri lovačka oficira, a on podiže ljevicu na pozdrav. Po jedno stablo sa svake strane daje slici ravnotežu.

Sliku nastavljaju podaci: naziv lista, dan, broj, datum:

D e r
W a n d e r e r

1.

Samstag, den 1. Jänner 1814

Ni naslovna niti unutarnje stranice lista ne odaju imena urednika ili suradnika časopisa.

Der Wanderer je pisan njemačkim pismom odnosno goticom. Format mu je bio 22,5x17,5 cm. Tekst je tiskan u dva stupca. U prosjeku list je imao osam stranica odnosno četiri lista. Paginacija je uključivala i naslovnu stranu te se nastavljala do kraja tekuće godine. U označavanju stranica uredništvo je pokatkad bilo nemarno pa se naslovna stranica ponekad brojila, ponekad nije.

Prvi broj lista nosio je i stranicu na kojoj je stajao podatak:

Der Wanderer auf das Jahr 1814.
Erster Band. Jänner bis Juny.
Wien, gedruckt und im Verlage bey Anton Strauss.

Časopis je izlazio svakim danom, uključujući i nedjelju. Prva godina izlaženja, 1814, imala je, dakle, 365 brojeva i 1464 tiskane stranice. Druga godina, 1815, preskočila je »sveti Kristov dan« (25. 12) te je tako imala 364 broja na 1488 stranica.

b) Sadržaj časopisa

U prvom broju uredništvo časopisa uvodnim se člankom predstavilo svojem budućem čitateljstvu sljedećim riječima:

»Wer bist du Wanderer?« — (...) »Ich bin ein bejahrter, schlichter Mann, der all seine Lebtage sich ziemlich in der Welt umgesehen, manches gehört, bemerkt und in die Tafel meines Gedächtnisses gegraben hat. Ich liebe mein Vaterland aus Pflicht sowohl als aus Grundsatz; (...) Ich biethe dir österreichische Aufrichtigkeit, du gibst mir dafür österreichische Gutmüthigkeit...¹

I ovaj prvi članak kao i mnogi koji su slijedili bili su pisani u prvom licu jednine, ali se ime autora ne odaje. Umjesto toga stoji podatak »Redaction und Verlag des Wanderers«, »Der Wanderer« ili »D. W.«.

Časopis je u toku prve dvije godine izlaženja imao stalne rubrike, a krajem 1815. »Redakcija i naklada 'Der Wanderera« obavještava svoje pretplatnike da će

er (= Der Wanderer, S. K.) wird dem Publicum alles Wissenswürdige aus der politischen Welt (...) mittheilen, und durch diese Kürze Raum genug übrig bleiben, um den H. H. Abnehmern eine ergötzliche und belehrende Lectüre zu verschaffen.²

Evo naziva stalnih rubrika:

— »Das Gespräch im Schattenreiche« (»Razgovor u carstvu sjena«), u kojem razgovaraju slavni muževi starih i novih vremena. Ponekad se pojavljuje i »Das Gespräch im Paradies« (»Razgovor u raj«);

— »Die Darstellung ausgezeichneter Heldenzüge österreichischer Krieger« (»Prikaz odličnih junačkih pohoda austrijskih ratnika«) za koji se podaci crpe iz vjerodostojnih izvora i koji bi, kaže *Der Wanderer*, trebali biti dobrodošli i dragi ne samo vojniku i njegovom prijatelju, već i svakom rodoljubu.³

— »Das österreichische Ehrenbuch« (»Austrijska knjiga časti«) posvećena je onim pojedincima koji su pokazali izuzetnu hrabrost, a po-

¹ *Der Wanderer*, br. 1 (1. 1. 1814), str. 1.

² *Der Wanderer*, br. 354 (20. 12. 1815), str. 1456.

³ *Ibid.*, str. 1456.

nekad dali i život za domovinu. Tom prilikom (19. 12. 1815) redakcija obavještava čitatelje da će se rubrika od tada pojavljivati svaka tri mjeseca, budući da je sklopljen mir.⁴

— »Die Wiener Tagesbegebenheiten« (»Bečke novosti dana«) predstavljaju zgone i nezgone koje su se zbile u Beču i njegovoj okolici.

Svakodnevno su se pojavljivale i rubrike: »Ausländische Nachrichten« (»Vijesti iz inozemstva«), »Inländische Nachrichten« (»Vijesti iz zemlje«) i »Vermischte Nachrichten« (»Vijesti s raznih strana«).

»Vijesti iz inozemstva« obuhvaćaju gotovo sve evropske države: Englesku, Francusku, Italiju, Švicarsku, Rusiju, Holandiju, Prusku, Portugal, Španjolsku.

»Vijesti iz zemlje« donose članke o događajima u Beču, austrijskim pokrajinama kao i neaustrijskim zemljama koje se nalaze pod austrijskom krunom.

Časopis je u daljnjim brojevima donosio i književne crtice, anegdote, pitalice, aforizme. Predstavljao je jedne od rijetkih novina toga doba u Beču koja je već u prvoj godini izlaženja stekla čitateljstvo.

Vrlo lijepom i korisnom treba istaći praksu uredništva da imena ličnosti i mjesta tiska razmahnuto. Takvog načina pisanja pridržavat ćemo se i mi citirajući *Der Wanderer*.

Der Wanderer bi se moglo predstaviti kao političko-kulturno-zabavni časopis.

c) Suradnici časopisa

Puna imena i prezimena suradnika časopisa *Der Wanderer* rijetka su pojava. Velika većina članaka je nepotpisana. U prve dvije godine postojanja lista naišli smo na sljedeća imena: E. Th. Hohler; Joh(ann) Kachler; S. Appel, Professor; Herr Kollmann; Fr. v. ...y...; I. v. U....in; Z.; th; xyz.

E. Th. Hohler je, po svemu sudeći, Emmerich Thomas Hohler (1781—1846), pedagog i bibliotekar. Istakao se spisateljskom djelatnošću koja je sezala i do školskih izdanja latinskih klasika, a radio je na Hormayrovom »Arhivu«.⁵

Drugi suradnik, potpisan kao »Herr Kollmann«, mogao bi biti Ignaz Kollmann (1775—1837), pisac i slikar. Bio je svestrana i nadarena ličnost, veliki poznavalac povijesti umjetnosti. Kao urednik novina *Grätzer Zeitung* (Graz) osnovao je 1812. prilog posvećen umjetnosti, književnosti i nauci, »Der Aufmerksame«. Svoje literarne radove objavljivao je u svojem časopisu i u bečkom »Theaterzeitungu«.⁶

Na početku smo spomenuli podatak da se časopis *Der Wanderer* štampao i izlazio u nakladnom poduzeću Antona Straussa.

⁴ *Ibid.*, str. 1456.

⁵ *Österreichisches Biographisches Lexikon* (1815—1950), herausgegeben von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften unter Leitung von Leo Santifaller, bearbeitet von Eva Obermayer-Marnach, Verlag Hermann Böhthaus Nachf., Graz — Köln, 1959, Bd. II, S. 398. U časopisu *Der Wanderer* E. Th. Hohler potpisao je »Gespräch im Schattenreiche«: Über den Einfluss der neuesten Veränderungen in Amerika auf Europa. Columbus. Der englische General Roos. Broj 40 (9. 2. 1815).

⁶ *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. IV, S. 91. Herr Kollmann potpisao je u *Der Wandereru* (br. 245 od 3. 9. 1815) članak »Nachwehen des Krieges«.

Anton Strauss se u svom kratkom životnom vijeku (1775—1827) proslavio kao veliki izdavač i štampar knjiga. Na području tipografije stekao je posebne zasluge, a u Beču je bio prvi čija su njemačka slova, fraktura i gotsko pismo ponovno doživljavali počasti.⁷ Nije nam poznato da li je bio i član redakcije »Der Wanderer«-a.

Nijedan članak u kojima se govori o našim ljudima ili krajevima nije potpisan.

Časopis se često pozivao na enciklopedije i knjige iz povijesti, a redovno je prenosio »svježje i vruće« vijesti iz inozemnih i iz domaćih novina.^{7a}

d) Beč u godinama 1814. i 1815.

Više od dva desetljeća (1792—1815) Beč je kao glavni grad i prijestolnica austrijskog carstva bio dio događanja koja su potresala Evropu: i kao središte političkog života i kao ratno bojište. Tadašnji car Austrije bio je Franz I (1804—1835). On je već ranije ušao u povijest kao car Svetog rimskog carstva njemačkog naroda pod imenom Franz II (1792—1806), ali se pred najezdom Napoleonove vojske odrekao te krune i prihvatio austrijsku. Od 16. rujna 1814. do 9. lipnja 1815. u Beču je zasjedalo više od dvije stotine predstavnika zaraćenih strana. Odluke tih dugih pregovora, tj. Bečkog kongresa, opet su promijenile vladare i sudbinu nekih naših naroda i krajeva.

e) Naši ljudi i krajevi u časopisu *Der Wanderer*

U prve dvije godine izlaženja časopis *Der Wanderer* donosio je i priloge o našim ljudima i krajevima.

Oni bi se mogli podijeliti na:

1. Kulturno-povijesno viđenje naših krajeva;
2. Pojava našeg čovjeka i imena (Vijesti s ratišta, službene obavijesti);
3. Svakodnevni život naših ljudi;
4. Viđenje naših naroda i krajeva pod austrijskom vladavinom;
5. Bliža povijest naših naroda i krajeva.

1. *Kulturno-povijesno viđenje naših krajeva*

Prvi članak koji se odnosio na naš kraj, a koji je osim trenutnog vojnog stanja donosio i povijesne podatke, objavljen je u broju 17: »Tvrđava Clissa (Klis) predala se austrijskoj vojnoj sili, a posada se nalazi u ratnom zarobljeništvu.«⁸ Da bi čitaoci stekli predodžbu o veličini pothvata Austrijanaca u zgradama se pojavio sljedeći tekst:

⁷ Dr. Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. Neununddreissigster Theil. Druck und Verlag der K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien 1879, S. 321—322. Kod Antona Straussa tiskani su i ovi časopisi: »Der Österreichische Beobachter«, »Der Sammler«, »Die Wiener Zeitschrift«, das Hormayr'sche 'Archiv', »Die Militärische Zeitschrift«, »Die Vaterländischen Blätter« itd.

^{7a} Galletti, *Geschichte des österreichischen Kaisertums*, citira se od knjiga, a od novina: »Journal de l'Empire«, »Gazette de France«, »Corinthia«, »Die Leipziger Zeitung«, »Wiener Zeitung«, »Ofner Zeitung«, »Frankfurter Zeitung«, »Die Aarauer Zeitung« itd.

⁸ *Der Wanderer*, br. 17 (17. 1. 1814), str. 68

(Clissa, eine ehemalige venetianische Gränzfestung gegen die Türken, war schon zu den Zeiten der Römer ein fester Platz. In den neueren Zeiten gehörte sie den Türken, denen sie aber die Venetianer abnahmen; (...) Clissa ist acht Stunden von Spalatro entfernt.)⁹

Klis je kao značajno uporište iz ruku Rimljana, Mlečana i Turaka dospio i pod okrilje austrijske krune. Čitaocima se skrenula pažnja i na njegovu udaljenost od mjesta Spalatro (= Spalato), tj. Splita.

Imena naših naselja, kao što se može primijetiti već u ovom tekstu, većinom su talijanski nazivi za njih. Njih preuzimaju i austrijski izvori. Krajevi koji su u to doba ili ranije bili pod austrijskom vlašću nose njemačke nazive.

Dosta često nazivi na talijanskom su iskrivljeni.

Za nekoliko dana u *Der Wandereru* se kao uvodni članak u rubrici »Topografija« na dvije stranice i u četiri stupca pojavio članak »Zara« (»Zadar«).¹⁰ Čitaocima se nastojalo upoznati s poviješću Zadra. Od rimskih vremena, kada je postojao kao *Jadepa*, u srednjem vijeku kao *Diadora*. On je

die beträchtlichste Stadt auf dem festen Lande von Dalmatien, und ein Platz, gegen welchen die Türken ehemals viele vergebliche Angriffe versuchten.¹¹

Zadar je izgubio mnogo od svoga nekadašnjeg obima, ali

Überbleibsel römischer Denkmäler beweisen ihre Grösse und ihren Flor in der grauen Vorwelt...¹²

Autor članka navodi da Zadar u to vrijeme ima najviše 5000 duša, ali da je zahvaljujući svojem položaju vrlo važan grad. Njegov geografski položaj dat je široko:

zwischen den Flüssen von Zermagna und Cyerka¹³

Nastavak članka posvećen je smještanju samoga grada na poluotoku, mostovima koji vode u grad. Naročito detaljno govori se o utvrdi:

Sie ist auf einer Erdzunge oder Halbinsel erbaut, die mit dem festen Lande bloss durch einen schmalen Erdstrich zusammenhing, welcher heut zu Tage von mehreren Gräben durchschnitten wird, so dass Zara jetzt bloss vermöge einiger Zugbrücken mit dem festen Lande verbunden, übrigens aber gänzlich vom Meere umflossen ist. An der äussersten Spitze dieser Zugbrücken ist eine kleine Festung, welche den Zugang sehr erschwert. Ihre Citadelle, deren Gräben in den Felsen gehauen sind, ist vortrefflich; man hat ihre Werke noch mit drey gemauerten und unterminirten Bastionen vermehrt, die durch Contrescarpen (ital. controscarpa, S. K.) gedeckt sind; die Courtinen (ital. cortina, S. K.) werden durch vortreffliche Ravelins (ital. rivellino, revellino, S. K.) vertheidigt, und das Ganze ist mit bedeckten Wegen und dem Glacis umgeben.¹⁴

Grad je početkom 15. stoljeća pao u ruke Mlečana, kaže se u članku, a 1498. osvojio ga je sultan Bajazid (Bajazeth). Mlečani su im ga ponovno oduzeli i držali ga u svojoj vlasti sve do pada svoje države.

⁹ *Ibid.*, str. 68.

¹⁰ *Der Wanderer*, br. 20 (20. 1. 1814), str. 77—78.

¹¹ *Ibid.*, str. 77.

¹² *Ibid.*, str. 77.

¹³ *Ibid.*, str. 77. Rijeke su Zrmanja i Krka.

¹⁴ *Ibid.*, str. 77.

Kako je Zadar izgledao prije više od stoljeća i po može se vidjeti iz nastavka članka. Predstavljene su njegove značajne kulturno-povijesne građevine, njegovi civilno-vojni objekti. Pažnju privlači i karakterizacija zadarskog društva toga vremena:

Seit 1154 ist sie (die Stadt, S. K.) der Sitz eines Erzbischofs. Ihre öffentlichen Gebäude sind durchaus alle sehr prächtig. Darunter zeichnen sich aus: Das Land- und das See-Arsenal, die Magazine am Hafen, die Civil- und Militär-Spitäler, die Casernen, und die beyden Palläste des ehemaligen venetianischen Proveditore. Der Hafen ist ziemlich gross, bequem für die Schiffe, und wird durch starke Batterien vertheidigt. Zara hat ziemlich viele, aber ausser der Domkirche durch ihre Bauart nicht ausgezeichnete Gottestempel; in einigen derselben findet man Gemähde von berühmten Meistern; eines der prächtigsten von Tizian ist in der St. Catharinen-Kirche. (...) — Der Ton der Gesellschaft ist ganz nach dem in Venedig eingeführten Gesellschaftston gemodelt: die nämlichen Sitten, die nämliche Etikette, der nämliche Luxus. Die Stadt hat eine Akademie, und mehrere Männer, die sich durch Kenntnisse auszeichnen.¹⁵

Prikaz Zadra završava se opisom njegove klime kojom autor članka nije oduševljen:

Der Strich Landes, worin Zara liegt, ist im Ganzen ziemlich gut angebaut, aber ungesund, besonders im Sommer. Diese Jahreszeit ist hier sehr heiss und während der Hitze verbreiten die Ausdünstungen der Moräste einen üblen Geruch, und verursachen hitzige Fieber.¹⁶

Ovakva vrsta članka, u kojem se neki grad predstavljao s različitim strana (klimatsko-geografsko-strateški i kulturno-povijesni podaci), predstavila je prvo grad Zadar. Neznatan je i broj gradova koji su u toku dvije godine opisani tako opširno kao on. Zanimanje za Zadar nagoviješteno je u prethodnom broju (19. 1. 1814) člankom »Iliri u godini 1813«.

2. Pojava našeg čovjeka i imena

Djelatnost našeg čovjeka, tj. čovjeka čiji su korijeni poticali iz naših južnoslavenskih krajeva, veoma je česta tema dopisa u časopisu *Der Wanderer*. Austrija je u to vrijeme u ratu s Italijom i Francuskom. Zato su izvještaji s ratišta i o kretanju vojski vrlo česti. Objavljuju se i službene obavijesti iz vojnog i ekonomskog života.

Imena ljudi s našega područja doživljavaju u tim okolnostima promjene koje se očituju u drugačijoj ortografiji, a ponekad se, zbog pripadnosti naših »ratnika« stranim vojskama, mijenjaju i podaci o njihovoj nacionalnoj pripadnosti.

U prvom broju lista, u rubrici »Vijesti iz inozemstva« — »Talijanska granica« — bilježi se zakletva o vjernosti koju je položio

das neuerrichtete istriianische Miliz-Bataillon, sechs Companien stark, unter Commando des Majors Lazzarich.¹⁷

Lijepa vijest osvanula je u broju od 8. 1. 1814. Dekretom Njegova Veličanstva od 23. studenoga prošle godine

¹⁵ *Ibid.*, str. 77—78.

¹⁶ *Ibid.*, str. 78.

¹⁷ *Der Wanderer*, br. 1 (1. 1. 1814), str. 2. Uz to vidi bilješku 32 i *Der Wanderer* br. 19 (19. 1. 1814), str. 74.

[soll] die Bezahlung aller öffentlichen Schulden sowohl der ständigen als der Leibrenten, in (...) Illyrien (...) vom Tage des Decrets an, suspendirt seyn.¹⁸

Članak »Einzug der Cavallerie«¹⁹ zamišljen kao dijalog autora, koji govori u prvom licu, i stranca, komentira dolazak konjice u Beč. I dok trube odzvanjaju najavljujući njen dolazak, autor kao domaćin sretan je što strancu može pokazati neke slavne ličnosti, kao npr.:

den engl. Capitän Cadogan, den Eroberer der dalmatinischen Inseln Lesina und Curzola...²⁰

Krajem siječnja 1814. list je objavio vijest s »Talijanske granice« o Kotoru:

Cattaro fiel schon am 9. (Januar, S. K.) durch Capitulation in die Hände der Österreicher.²¹

Kakvu su sliku čitaoci *Der Wanderera* mogli steći o našim ljudima, ovoga puta bila su to dva bataljona Hrvata, možda se vidjelo u broju od 10. 3. 1814. U Bratislavu su upravo bila stigla

zwei Bataillons Croaten unter Commando des Oberstmachtmeisters Wischnich mit klingendem Spiel (...)²²

Ističe se da su ti hrabri, čestiti ljudi svojom nepokolebljivom postojanošću prisilili francuskog generala Laplanea na odstupanje. Dočekani su s osobitom radošću i klicanjem, a na kraju

[sie]marschirten am 8. (März 1814, S. K.) über den noch stehenden Eisstoss der Donau in ihre Heimath zurück, um dem Rufe ihres befreiten Vaterlandes zu folgen.²³

»Njihova oslobođena domovina« pri tome je Austrija.

Naši ljudi postizali su zavidnu vojnu karijeru i bili odlikovani najvišim vojnim ordenjem.

List je donio vijest o smrti jednoga takvog čovjeka, a »koji će u anale austrijske ratne povijesti ući kao slavno ime«:

der k. k. F. Z. T. Freyherr von Davidovich, Ritter des militärischen Maria-Theresien-Ordens...²⁴

Na osnovu kabinetskog dopisa Njegovo Veličanstvo odlikovalo je »državnog savjetnika v. Bedekovicha malim križem ugarskog Sv. Stjepana«.²⁵

U povodu dolaska Njegova Carsko-kraljevskog Veličanstva u Beč »dva grčka trgovca« posebno su se iskazala svojim poklonom za carsku pratnju, a »iz vlastitih patriotskih pobuda«:

¹⁸ *Der Wanderer*, br. 8 (8. 1. 1814), str. 32. Ilirske provincije (Ilirija) obuhvaćale su zapadnu Korušku s Beljakom, Gorišku, Trst, Kranjsku s Pazinskom grofovijom, civilnu i vojnu Hrvatsku između Save i mora, Dubrovnik, bivšu mlet. Dalmaciju i Istru.

¹⁹ *Der Wanderer*, br. 11 (11. 1. 1814), str. 42.

²⁰ *Der Wanderer*, br. 11 (11. 1. 1814), str. 42. Otoci su Hvar i Korčula.

²¹ *Der Wanderer*, br. 28 (28. 1. 1814), str. 112.

²² *Der Wanderer*, br. 69 (10. 3. 1814), str. 276.

²³ *Ibid*, str. 276.

²⁴ *Der Wanderer*, br. 71 (12. 3. 1814), str. 284. Ime toga junaka dato je jednom puku. Jedna vijest o »Regiment Davidovich« objavljena je u br. 252 (9. 9. 1814).

²⁵ *Der Wanderer*, br. 127 (7. 5. 1814), str. 504.

Die beyden griechischen Handelsleute, k.k. priv. Grosshändler und Hausinhaber in der Stadt, K. Nikolitz und Georg Simon Sina, haben aus eigenem patriotischem Antriebe 2000 Gulden W. W. und 75 Eimer Wein (...) dargebracht...²⁶

Sudeći po imenu, jedan od darodavaca je vjerojatno naše gore list.

Vijest s »Talijanske granice« odnosila se u broju 89 (30. 3. 1814) na carinske odredbe u Ilirskim provincijama. Francuske carinske odredbe, kaže se u tekstu, koje su za ove provincije štetne kao i za austrijske zemlje, ukinute su, a umjesto njih uvedene su austrijske. Dekret o tome stupio je na snagu 1. travnja, a Trst i Rijeka smatrat će se otada slobodnim lukama.²⁷

O uspjehu englesko-austrijske ekspedicije na Jadranu list je izvjestio 19. svibnja 1814:

Ein Bericht (...) gibt eine vollständige Übersicht der Vortheile, welche die englische Flotte im adriatischen Meere theils allein, grösstentheils aber mit Beyhülfe österreichischer und englischer Landstruppen an den Küsten von Istrien, Dalmatien, Croatien und Friaul errungen hat.²⁸

Podatak koji slijedi govori o dobrom »naoružanju« i borbi našega stanovništva. Ekspedicija je u razdoblju od šest tjedana ostvarila

einen Totalgewinn von 994 Kanonen, 8 Haubitzen, 90 Fahrzeugen, 12 Kanonenböthen und 2,800 Gefangenen.²⁹

Sljedeća vijest došla je iz Boke Kotorske koju su Crnogorci odbili predati austrijskoj vojsci, a nakon odlaska Francuza:

Am 9. und 10. Juny kam es in Dalmatien, bey der Stadt und den Bocche di Cattaro noch zu einem kleinen Gefecht, weil die Montenegriner, nach dem früheren Abzug der schwachen franz. Garnison, die Übergabe verweigerten, und den gütlichen Vorschlag des Gen. Milutinovich keine Folge leisten wollten.³⁰

U drugoj godini izlaženja lista, 1815, broj vijesti o našim ljudima znatno je manji.

Skoro jedini prilozi odnose se na pojedince, ratnike, i priznavanje njihove hrabrosti.

Broj 112 (22. 4. 1815) donio je izvještaj s talijansko-austrijskog ratišta. Austrijska strana imala je gubitaka, a posebno se žalilo

den tapferen Major Ivanovich, von St. Julien

kojem je topovska kugla odnijela jedno stopalo.³¹

Austrijski car Franz I odlikovao je i za posebno iskazano isticanje proglasio viteзовима ordena Marije Terezije

Major Lazarich, vom Istrianer Bataillon;
Major Blagoevich, vom Generalstab;³²

²⁶ *Der Wanderer*, br. 170 (19. 6. 1814), str. 668. Usp. i s *Der Wanderer* br. 172 (21. 6. 1814), str. 673.

²⁷ *Der Wanderer*, br. 89 (30. 3. 1814), str. 356.

²⁸ *Der Wanderer*, br. 139 (19. 5. 1814), str. 552.

²⁹ *Ibid*, str. 552.

³⁰ *Der Wanderer*, br. 179 (20. 6. 1814), str. 704. U *Der Wanderer* br. 49 (18. 2. 1814) stoji podatak da je gen. Milutinovich osvojio Dubrovnik 29. 1. 1814.

³¹ *Der Wanderer*, br. 112 (22. 4. 1815), str. 471.

³² *Der Wanderer*, br. 138 (18. 5. 1815), str. 572. Tom prilikom odlikovano je još njih dvadesetosmero.

Zlatni civilni počasni križ dobio je

V. Verhovacs, Bischof zu Agram³³

a srebrnim križem odlikovani su

Radijevich, Provinzial-Commissar und k. k. Rath;
Frey. v. Radossevich, k. k. General-Major;³⁴

Posljednja vijest u 1815. godini koja se odnosila na naše krajeve bila je »odluka s najvišeg mjesta«. Na osnovu nje naši otoci, dotad pod britanskom vlašću, postali su posjed Austrije:

die dalmatinischen und ragusinischen Inseln nämlich Mezzo, Calamotta (ital. Calamotta, S. K.), Guispana (ital. Giuppana, S. K.), Meleda, Curzola, Lagosta und Lissa...³⁵

3. Svakodnevni život naših ljudi

Prilozi na tu temu uključivali su većinom alarmantne vijesti čija bi istinitost mogla ugroziti i sigurnost naroda i zemalja pod austrijskom krunom.

Vijest od 5. 8. 1814. stizala je iz Zemuna. Prema njoj je početkom mjeseca u Beogradu izbila kuga (»Pestseuche«), koja se zbog vrućine sve više širila pa su kršćani tražili spas na selu i u šumi. Budući da je bolest zahvatila više mjesta u Srbiji i da se prenijela u Bosnu, naređena je istraga, a sve zato

um die Gränze der k. k. Staaten von der Ansteckung zu bewahren.³⁶

Nepogoda, ovaj put kiše koje su neprestano lijevale nekoliko dana, a potom prouzročile odron tla i poplave, zadesila je i naše krajeve:

Von Drauburg bis Marburg steht keine Brücke. Der ganze Weg ist ruinirt.³⁷

Za nekoliko dana vijest se proširila novim podacima. Poplave su zahvatile i Hrvatsku (uz Sloveniju):

wo durch die ausserordentliche Wasserhöhe der Mur und der Drau, welche eine ganze Woche anhielt, viele Menschen und unzähliges Vieh zu Grunde gingen.³⁸

Pomicanje tla koje je stanovništvo ispunilo strahom i užasom zabilježeno je u Sremskim Karlovcima 21/22. veljače 1815:

(...) hat ein Naturereignis Statt gefunden. (...) verspürte man ein allmähliges von einem Saufen begleitete Sinken des Bodens...³⁹

Zlo se širilo i prema brdima i prema Dunavu. Pet kuća se zamalo srušilo, a pločnik je napukao na nekoliko mjesta.⁴⁰

³³ *Der Wanderer*, br. 152 (1. 6. 1815), str. 623.

³⁴ *Der Wanderer*, br. 154 (3. 6. 1815), str. 633; nastavak iz br. 152; vidi bilješku pod 33.

³⁵ *Der Wanderer*, br. 258 (15. 9. 1815), str. 1060. Otoci su Lopud, Koločep, Šipan, Mljet, Korčula, Lastovo i Vis.

³⁶ *Der Wanderer*, br. 217 (5. 8. 1814), str. 856.

³⁷ *Der Wanderer*, br. 264 (20. 9. 1814), str. 1060. Mjesta su Dravograd i Maribor.

³⁸ *Der Wanderer*, br. 273 (30. 9. 1814), str. 1100. Rijeke su Drava i Mura. Poplave su zahvatile i Ugarsku.

³⁹ *Der Wanderer*, br. 56 (25. 2. 1815), str. 236.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 236.

4. Videnje naših naroda i krajeva pod austrijskom vladavinom

Kako se tumačio položaj naših naroda i krajeva pod austrijskom vlašću možda se moglo vidjeti upravo 1814. godine kada je car Franz I slavio rodendan i desetogodišnjicu vladavine.

Broj 43 (12. 2. 1814) kao uvodni članak donio je »Das Geburtsfest des Kaiser«. U slavljeničkom tonu i pjesničkim izričajem moli se za cara i sva ona područja gdje odzvanjaju

in neun Sprachen [ertönen] heilige Hymnen aus den reinen glühenden Herzen von Millionen glücklicher Unterthanen! Von den Karpathen und Sudeten bis an die Adria rauschet der Jubel brüderlich unter einem von der Vor-sicht beschützten Hause vereinigter Nationen.⁴¹

Podanici se smatraju sretnima pod zaštitom habsburške kuće koja je sjedinila tolike narode.

U povodu dolaska cara u Beč u jednom bečkom kazalištu izvedena je predstava »Die Weihe der Zukunft« (»Posveta budućnosti«), »lijepi alegorijsko-dramski komad«. U *Der Wandereru* se opisuje pozornica, *tableaux*, jedan od najljepših ikad viđenih. Prikazane su i »provincije austrijske carske države« kao

weibliche Gestalten, welche die Kronen der verschiedenen Länder tragen, und Mäntel mit den Farben, und Schilde mit dem Wappen derselben führen...⁴²

Među njima je Hrvatska, a nešto dalje, vide se

mit Freuden (...) in diesem Zuge im Kranze österreichischer Nationen

i Dalmatinci.⁴³

Oduševljenje je na vrhuncu kada

die österreichischen Völker singen hierauf das Nationallied...⁴⁴

Bez obzira na različitost o svim narodima govori se kao o »austrijskim«.

5. Blža povijest naših naroda i krajeva

U jednom od prvih brojeva osvanuo je pod naslovom »Die Illyrier im Jahre 1813«⁴⁵ (»Iliri u godini 1813.«) članak o Ilirskim provincijama, tj. o dijelovima naše zemlje koji su od 1809. do 1813. bili pod francuskom vlašću.

Nakon predstavljanja područja koja su tvorila Ilirske provincije, članak se pozabavio narodima. Oni su, kaže se u njemu, zbog svoje odanosti Austriji, bili od francuske strane opterećeni pretjeranim nametima. Zbog toga su mnogi stanovnici Trsta i Rijeke napustili svoja ognjišta i svu imovinu da bi živjeli pod svojom očinskom vladom. Uz riječ stanovništvo često stoji pridjev »siromašan«.

Svojoj staroj vladarskoj kući (austrijskoj, S. K.) među prvima je prisegao vjernost 3. slunjski granični bataljon, a njemu su se, pod austrijskim zastavama, pridružili i mnogi dobrovoljci. U borbama su se istakli Ogulinci i Ličani, posebno kapetan potonjih, von K n e s e v i c h.

⁴¹ *Der Wanderer*, br. 43 (12. 2. 1814), str. 169.

⁴² *Der Wanderer*, br. 176 (25. 6. 1814), str. 689—691.

⁴³ *Ibid.*, str. 691.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 691.

⁴⁵ *Der Wanderer*, br. 19 (19. 1. 1814), str. 73—74.

Sve njih, nastavlja se u članku, ponijela je ljubav prema prvome knezu i mržnja spram stranaca.

O nama se govori kao o hrabrim, planinskim narodima, o malim narodima, kojima je mržnja prema ugnjetaćima podarila takvu snagu da smo bili nadmoćni i u borbi s velikima.⁴⁶

II

BIBLIOGRAFIJA PRILOGA O JUGOSLAVENSKIM ZEMLJAMA I LJUDIMA U BEČKOM ČASOPISU *DER WANDERER* (1814—1815)

1814: 1(1.1.), 8(8.8.), 9(9.1.), 11(11.1.), 13(13.1.), 17(17.1.), 19(19.1.), 20(20.1.), 28(28.1.), 39(8.2.), 43(17.2.), 45(14.2.), 46(15.2.), 54(23.2.), 69(10.3.), 71(12.3.), 89(30.3), 119(29.4.), 127(7.5.), 129(9.5.), 139(19.5.), 170(19.6.), 172(21.6.), 176(25.6.), 179(28.6.), 185(4.7.), 217(5.8), 236(24.8.), 241(29.8), 242(30.8), 252(9.6.), 254(20.9.), 273(30.9.), 297(24.10.), 313(9.11), 325(25.11.), 365(31.12.).

1815: 8(8.1.), 34(3.2.), 56(25.2.), 112(22.4.), 138(18.5.), 152(1.6.), 154(3.6.), 222(10.8.), 224(12.8.), 258(15.9.).

Literatura

Mojašević, Miljan, »Kulturno-posrednička uloga časopisa 'Das Ausland' između Nemaca i Jugoslovena«, u *Zbornik Filozofskog fakulteta*, Beograd 1955, knj. 2, str. 421—517.

Mojašević, Miljan, *Nemačko-jugoslovenske kulturne veze*, »Kultura«, Beograd 1974.

Schmidt, Erwin. *Wiener Stadtgeschichte. Von der Keltensiedlung zur Weltstadt*, Verlag für Jugend und Volk, Wien — München 1969.

Zadar. *Zbornik* (skupina autora), Matica Hrvatska, Zagreb 1964.

Slavija Kabić: THE IMAGE OF OUR PEOPLE AND REGIONS IN THE VIENNA
JOURNAL »DER WANDERER« DURING 1814 AND 1815

S u m m a r y

During the first two years of its existence (1814—1815) the Vienna journal »Der Wanderer« carried contributions which dealt with our people and regions.

Special attention was paid to those territories that at that time were under Austrian rule.

The articles ranged from those that were devoted to the culture and history of our regions to, most frequently, official army bulletins or economic decrees.

In the journal, our countryman is represented as a brave, honest and meritorious soldier, and the people as happy subjects of the Austrian empire.